

T Á R S A S Á G A S Z A B A D S Á G J O G O K É R T

TASZ

A Társaság a Szabadságjogokért véleménye

A BÜNTETÉSEK ÉS AZ INTÉZKEDÉSEK VÉGREHAJTÁSÁRÓL SZÓLÓ
2004. ÉVI ... TÖRVÉNY

TERVEZETÉRŐL

Bevezető

Az Igazságügyi Minisztérium által részünkre megküldött törvénytervezetet (Bvtv.) véleményezzük jelen levelünkben. Véleményünkben egyes kérdések tekintetében visszautalunk a *Kormány részére a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről* előterjesztésre (*Koncepció*), melyet korábban véleményeztünk, tesszük ezt abban az esetben, ha az adott kérdés pusztán a koncepcióban jelent meg, de a törvénytervezetben már nem. Más kérdésekben, melyeknél lehetséges a törvénytervezet meghatározott szakaszaira való hivatkozás, jelöljük az érintett paragrafusokat.

Adatvédelem 11.§ és 13.§

A Bvtv. egy fejezeten belül két módon szabályozza az adatkezelést. A Bvtv. az adatkezelés célhoz kötöttségének elvét egyedül a 11.§ (1) bekezdésében szerepelteti. „E törvényben meghatározott feladatai teljesítése céljából” **a bíróság, az ügyészség és a végrehajtásért felelős szervek** számos adattípust kezelhetnek. A 13.§-ban azonban a Bvtv. mindenfajta kötöttség nélkül megengedi, hogy az „adatkezelő szervnél nyilvántartott adatokról és iratokról **bíróság, ügyészség, rendőrség, más nyomozó hatóság és a nemzetbiztonsági szolgálatok** részére minden adatra kiterjedően” adatszolgáltatás végezhesse. Látható, hogy a 13.§ semmilyen célhoz kötöttségi kritériumot nem tartalmaz, az adatokhoz a 11.§-ban meghatározott három intézmény helyett öt szervezet juthat, és azokat akár a büntetés-végrehajtástól teljesen független célra is korlátozás nélkül felhasználhatja. A 13.§-ban meghatározott korlátlan felhatalmazás egyértelműen ellentétes a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 5.§-ával, azaz **sérül a célhozkötöttség elve és a szükségesség-arányosság követelménye, egyúttal követhetlenné válik az adattovábbítás útja.** A nyilvántartásban pl. szerepelnek a kapcsolattartók adatai is, valamint egészségügyi adatok, melyek szenzitív adatok. Nem indokolt, hogy bármilyen korlátozás illetve további törvényi feltétel nélkül teljes körű adatkezelést biztosítsanak a felsorolt hatóságok részére. (13.§ (1) bekezdés)

Ugyanezt tartalmazza a 16.§, egyébként gyakori, hogy a javaslat több helyen szabályoz azonos, vagy közel azonos témaköröket, ami nehezíti a jogalkalmazást.

Célszerű lenne vagy azt pontosan meghatározni, hogy mely szervezeteknek milyen adatkörre van adatkerési jogosultságuk, vagy azt a megoldást alkalmazni, hogy az adatok egy körének **külön nyilvántartást** hoznak létre, és az adott nyilvántartásokhoz kapcsolódóan állapítják meg az egyes szervek adatkezelési jogosultságait. Amennyiben a törvénytervezet jelen szöveggel kerül elfogadásra, az a méltánytalan helyzet állhat elő, hogy például a rendőrség vagy a vám- és pénzügyőrség az elítéltek különleges adatait (pl. egészségügyi adatait) úgy fogja jogszerűen kezelni, hogy azt semmilyen törvényes ok nem indokolja.

A fogvatartottakról vezetett nyilvántartás kiterjed többek között az esetleges káros szenvedélyre is. Nem található a tervezetben olyan rendelkezés, melyből kiderülne, hogy ennek az adatnak a közzlése az elítélt részéről önkéntes-e. Ezzel kapcsolatban az

adatszolgáltatásra kötelezés elfogadhatatlan. Kérdéses az is, hogy mit lehet káros szenvedélynek tekinteni, ez se nem egészségügyi, se nem jogi meghatározás. A dohányzás, mint „káros szenvedély” nyilvántartása is csak akkor indokolt, ha az elítélt kéri, hogy dohányos zárkában helyezték el. (11.§ (2) bekezdés e., stb.)

A másolatok kiadását helyesen szabályozza a tervezet (11.§ (5) bekezdés,), tehát a büntetés-végrehajtás során keletkezett iratokról az elítélt, védője (stb.) kérésére 8 napon belül másolatot adnak ki. Azonban később a tervezet úgy rendelkezik, hogy az elítélt egészségügyi iratait a szabadságvesztés végrehajtása során nem tarthatja magánál, ami elfogadhatatlan.

12.§

A 12.§ kapcsán felmerül az a kérdés, hogy indokolt-e, hogy a kapcsolattartás minden formájánál (100.§) mind az öt adattal rendelkezzen a büntetés-végrehajtás (bv.). Álláspontunk szerint nem célszerű olyan előírásokat a törvényben hagyni, amelyek nem érvényesíthetők. Például amikor egy elítélt egy családi esemény miatt rövid tartamú eltávozásra vagy kimaradásra kap engedélyt, gyakran nagyobb számú személlyel kerül kapcsolatba és lehetetlen a vele kapcsolatba lépő összes személy adatait ellenőrizni.

14.§

A 14.§ (1)-ban a korábbi „adatot szolgáltat” kifejezés helyett az „adatokról az adatkezelő szerv tájékoztatást ad” jelenik meg. A két kifejezés közötti eltérés nem világos, pontosításra van szükség.

Azonos bekezdésben a „hivatalos feladataik ellátásához” megfogalmazás szintén értelmezési problémákat vet fel. Mi minősül hivatalos feladatnak? Szintén pontosítás igényel, hogy az állampolgárok részére milyen a jogaik érvényesítéséhez szükséges adatokról ad a bv. tájékoztatást.

A 14.§ (2)-ban ismét fogalmi bizonytalansággal talákoztunk. Nem világos, hogy az „adatkérés indoka” azonos-e az adatkérés céljával.

15.§

Indokolatlannak tartjuk, hogy a 15.§ VI. pont a), b) és c) alatt szabályozott adatok egy nyilvántartásban szerepeljenek a többi bv. adattal. A büntetés-végrehajtás alatt állókat is megilleti az orvosi titoktartáshoz való jog. Azzal, hogy mindenki, aki hozzáfér a fogvatartottak nyilvántartásához, megismerheti az elítélt egészségügyi adatait, kiüresedik az elítélt egészségügyi információk önrendelkezési joga.

A VII. pontban szabályozott „különleges jelzések” fogalmát a törvény nem határozza meg, a kifejezés magában pedig nem értelmezhető.

16.§

Az (1) a) pontban megnevezett nyomozó hatóság megfogalmazása igen tág, pontosításra szorul. Az f) pontban valószínűleg szerkesztési hiba miatt nem szerepel a „VI. pontban szereplő adatok” mellett a 15.§ (3) bekezdésre való utalás.

A (2) bekezdésben nem értelmezhető pontosan, hogy mit takar az ún. jelzés, mely a fogvatartott nyilvántartásában elhelyezhető. Értelmező rendelkezés, magyarázat, meghatározás nincs. Feltételezhető, hogy pl. a hatóság számára információt szolgáltató fogvatartottakra vonatkozik ez a megkülönböztetés. Nem fogadható el, hogy adatkezeléssel, nyilvántartással kapcsolatos rendelkezés ilyen homályos megfogalmazást tartalmazzon.

17.§

Nem világos, hogy a (3) bekezdés mire vonatkozik, feltehetően egy korlátozási lehetőség akar lenni, azonban **korlátozást csak világos és egyértelmű szabályok tartalmazhatnak.**

314.§

A (2) bekezdés c) pont szerint hatályon kívül kerülnek a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. Törvény 2. §-ának (3) bekezdése, 15-27. §-ai, valamint 36-44. §-ai. A szervezeti törvény hatályban maradó rendelkezései azonban részben átfedik a Bvtv. rendelkezéseit, így például a szervezeti törvény 28-29.§-ai teljesen párhuzamosak a Bvtv. 11.§, 13.§ és 14.§-aival. A szervezeti törvény V. fejezetéből még számos példa hozható. A párhuzamos szabályozás jogbizonytalanságot okoz, ezért fontosnak tartjuk a kettős szabályozás megszüntetését.

Végrehajtási fokozatok szerinti jogosultságok

65.§

A paragrafus (2) bekezdése tartalmazza az elítélt jogait, ennek ja.) pontja szerint az elítélt jogosult naponként – a szabadságvesztés végrehajtási fokozatainál megállapított rendelkezések szerint – szabadlevegőn tartózkodni. Azonban a szabadságvesztés végrehajtási fokozatairól szóló rendelkezések között a szabadlevegőn tartózkodás további szabályai nem szerepelnek.

Az elítélteknek a látogató fogadásához való jogosultságának a szabályozásánál semmi nem indokolja, hogy a havonta egy alkalommal egy óránál kevesebb időtartamot állapíthassanak meg kapcsolattartásra, bármely büntetés-végrehajtási fokozatról legyen is szó. Fegyelmi vétségnek nem minősülő magatartási probléma esetén álláspontunk szerint nem lehet fegyelmezési eszközként használni a beszélők gyakoriságának vagy időtartamának csökkentését, legfeljebb a több beszélő lehet ösztönzési-jutalmazási eszköz. A félórás időtartam pedig méltánytalanul kevés, figyelembe véve azt is, hogy a hozzátartozók sokszor több órát kénytelenek utazni a lakóhely és a bv. intézmény közötti nagy távolság miatt. A látogatási idő szabályozásánál azt is figyelembe kell venni, hogy nem pusztán az elítéltek van joga látogató fogadására, hanem a gyermekeknek is joguk van a szülőjükkel való kapcsolattartásra. A gyermek jogát nem lehet a szülő bűncselekményére, elítélésére hivatkozva korlátozni.

A megfelelő gyakoriságú és időtartamú látogatás nem csak az elítélt javát szolgálja, hanem a kapcsolattartás hiányából eredő feszültségeket elkerülve a fogvatartást, őrzést biztosító személyzet munkáját is könnyíti.

Az elítélt kötelezettségei

73-76.§

Az elítélt többek között köteles vizsgálati anyagot szolgáltatni az alkohol, illetve kábítószer-fogyasztás ellenőrzéséhez. (73.§(1) bekezdés f.) pont)

A tervezet minden elítéltra kiterjeszti a kontroll lehetőségét, ami elfogadhatatlan. Álláspontunk szerint kizárólag azoknál ellenőrizhető az alkohol illetve drogfogyasztás, akik önként vállalták az ilyen jellegű terápiás csoportban való részvételt, annak ismeretében, hogy tesztelhetik őket. Ezen kívül csak a Be. szabályai szerint, bűncselekmény megalapozott gyanúja esetében lehet ilyen vizsgálatra kötelezni az elítélteket. A tervezet alapján a Be.-vel ellentétes módon, megalapozott gyanú hiányában is bármely fogvatartott kötelezhető drogtesztre, és a kötelező drogteszt – pozitív eredmény – fegyelemsértés – bűncselekmény – feljelentés (96.§) sorozat mentén a Be.-vel ellentétes alapon is indulhat büntetőeljárás.

A büntetés-végrehajtási intézményen belül történő drogfogyasztás megelőzése céljából más, a személyiségi jogok tiszteletben tartására alkalmas eszközöket kell igénybe venni.

Az elítélt köteles túrni egészségügyi szempontok szerinti csoportba sorolását (73.§ (2) bekezdés a.) pont). A tervezet nem ad iránymutatást arra, hogy milyen szempontok alapján lehet csoportokat képezni, és ez önkényes elkülönítésre adhat módot.

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje

78. §

A (2) bekezdése szerint az elítélteket egyedül, ha ennek feltételei hiányoznak, közösen kell elhelyezni. Álláspontunk szerint amennyiben az elítélt zárkájának ajtaja nappal folyamatosan zárva van, úgy az elítélt csak a szabad levegőn tartózkodás alkalmával tud más személlyel kommunikálni. Ez nem kiváltság (mint kórházban az egyágyas szoba), hanem magánelzárás jellegű elhelyezés, mely olyan negatív pszichés megterhelést jelenthet, amelynek tiltakozása esetén nem lehet az elítélteket alávetni.

Csomagküldés

104.§

A (4) bekezdés szerint az elítélt csomagküldés **helyett** választása szerint jogszabályban meghatározott összegért a letéti pénzből vásárolhat. A jelenlegi szabályozás szerint az

előzetes letartóztatásban lévő mindkettőre jogosult, semmi nem indokolja azt, hogy ezek csak egymás alternatívájaként szerepeljenek a tervezetben.

A közvetlen ellenőrzés nélküli családi látogatás

108.§.

A TASZ támogatja a közvetlen ellenőrzés nélküli családi látogatás intézményét, amint az a *Koncepció* kapcsán kifejtett véleményünkből is kiderül.

A közvetlen ellenőrzés nélküli családi látogatás kapcsán felmerül az a kérdés, hogy élettárson kit kell érteni. Amennyiben a polgári törvénykönyv élettárs fogalmáról van szó, célszerű lenne a konkrét törvényhelyre utalni, azonban ha attól eltérő fogalmat kíván használni a Bvtv., akkor azt külön szükséges szabályoznia. Szintén szükséges lenne azt is szabályozni, hogy az élettársi viszony igazolása hogyan történik.

A fogvatartás rendjének fenntartása

112-120.§

Biztonsági elkülönítés 113.§

Aggályosnak tartjuk a tervezetnek ezt a rendelkezését, ugyanis ez az elkülönítés büntetés: számos olyan korlátozási lehetőséget jelent, amely büntetés jellegűvé teszi, ugyanakkor nincs semmilyen formális eljárás, sem jogorvoslati lehetőség.

Különleges biztonságú zárkában elhelyezés 114.§

Olvasatunk szerint erre akkor kerülhet sor, ha az elítéltet kell másoktól megvédeni. Mégis számos olyan korlátozás is alkalmazható, amely nem alkalmas arra, hogy az elítélt védelmét szolgálja, pl. magánál tartható tárgyak körének korlátozása. Hosszú időre, három hónapra is el lehet rendelni, ez meg is hosszabbítható, de ellene nincs jogorvoslati lehetőség. A korlátozások egy része következképpen elfogadhatatlan.

Elítélt mozgását korlátozó eszközök alkalmazása 115. §

Olvasatunkban az elítéltre a zárkában is lehet bilincset tenni, nem csak kíséréskor. Ez a mozgásszabadság olyan komoly korlátozása, amelynek alkalmazása csak kivételes lehet, és amelyre csak pontosan körülírt, garanciális szabályokkal biztosított körben szabad módot adni.

Biztonsági ellenőrzés 117.§

Indokoltnak tartanánk, ha a szabályozás tartalmazna olyan garanciális szabályt, amelynek értelmében a biztonsági ellenőrzés nem irányulhat az elítéltek zaklatására. A rendszeres éjszakai ellenőrzés lehetőségének biztosítása nem elfogadható. Ilyen jellegű megfelelő garanciális elemet más helyen tartalmaz a javaslat, például a 121.§ (2) bekezdés utolsó mondatában: „Kényszerítő eszköz valamely (cselekmény) magatartás megtorlásaként nem alkalmazható”.

Az egyes kényszerítő eszközök

Lőfegyverhasználat 128.§

A tervezet lőfegyver használatra vonatkozó rendelkezései megítélésünk szerint ellentmondásosak. A tervezet – helyesen – nem tartalmaz olyan kifejezett rendelkezést, amely szerint szökés esetén lőfegyvert lehetne használni, ha további, a 128.§ (3) bekezdésében írt egyetlen feltétel sem áll fenn. Ugyanakkor a tervezet szerint nő és fiatalkorú után nem lehet löni, ha szökik. Álláspontunk szerint a tervezet szerint pusztán szökés megakadályozása vagy elfogás céljából senki után nem lehet löni.

Az elítéltek munkáltatása

Munka díjazása 148.§

Az elítéltek munkáltatásáról szóló rendelkezések körében hiányoljuk azt a rendelkezést, hogy az elítélt keresményével maga rendelkezik, és ez a joga csak jogszabályban meghatározott esetben és mértékben korlátozható. A keresményből történő vásárlás sem szerepelhet a csomagküldés alternatívájaként.

Az elítéltek egészségügyi ellátása

149-159.§

Sajnálatos módon a tervezetben továbbra sincs nevesítve az orvosi titoktartáshoz való jog. Megítélésünk szerint ebben a körben nem elegendő az egészségügyi törvényre hivatkozás, hanem kifejezetten ebben a törvényben is szabályozandó a kérdés, többek között a kábítószer-fogyasztáshoz kapcsolódó egészségügyi adatok miatt. A büntetés-végrehajtásban dolgozó egészségügyi személyzet egy része ugyanis hivatásos állományban van, és státuszuknál fogva

az ilyen orvosok hivatalos személyeknek számítanak. A Btk. alapján a hivatalos személyeknek feljelentési kötelezettségük van. Tehát ha egy hivatásos állományban lévő orvos észleli, vagy tudomást szerez elítélt betegétől (vagy az előzetes letartóztatottól) arról, hogy korábban, vagy netán a börtönben drogot fogyasztott, akkor a feljelentési kötelezettség és az orvosi titoktartás kötelezettsége ütközik. Álláspontunk szerint a feljelentési kötelezettség nem élvezhet elsőbbséget az orvosi titoktartással szemben. Kívánatos azt is rögzíteni – a civil ellátás mintájára – hogy minden olyan személyt köt az orvosi titoktartás, aki a fogvatartott egészségügyi ellátásával kapcsolatban ilyen adat birtokába jut.

Az egészségügyi szempontból speciális elítélti csoportokról szóló rendelkezések körében szabályozott, önkéntesen igénybe vehető prevenciók részlegeknél a drogtest önkéntes vállalás, tehát annak pozitív eredményének lehet következménye. Ez az önkéntesség miatt nem kifogásolható, továbbá az ilyen elhelyezés az elítélt kérelmére bármikor megszüntethető. Ugyanakkor nyilván nem lenne kívánatos, hogy ha egy olyan elítélt jár terápiás csoportba, aki ellen nem indult visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt eljárás, de drogfogyasztó volt és ezt elmondja, akkor a terápiát vezető szakember feljelenthesse őt a beszámolója miatt.

A tervezet 152.§ (1) bekezdése szerint az elítélt az orvosi dokumentációkat megismerheti, de szabadságvesztése tartama alatt nem tarthatja magánál.

A 152.§ (4) bekezdése úgy szól, hogy az elítélt intézetben őrzött zárójelentéseinek és leleteinek másolatát a jogszabályban meghatározott jogosultaknak ki kell adni. Egyrészt nem világos, hogy kiket kell érteni a jogszabályban meghatározott jogosultak alatt, célszerűbb lenne az egészségügyi törvényre vagy az egészségügyi adatvédelmi törvényre hivatkozást konkrétan megjelölni. Másrészt semmi nem indokolja, hogy az elítélt ne tarthassa magánál az egészségügyi dokumentációját, pl. előfordulhat, hogy folyamatban lévő más büntető ügyében van szüksége az adatokra és iratokra, a korlátozás ebben az esetben a védekezéshez való jogát sérti!

A HIV pozitív és AIDS beteg fogvatartottakra vonatkozó rendelkezések

A TASZ meglepetten észlelte, hogy annak ellenére, hogy a törvénytervezet megelőző koncepcióban maga a jogalkotó – hivatkozva az Európa Tanács (ET) ajánlásaira is – kifejezetten kihangsúlyozta, hogy a speciális elítélti kategóriák körében külön szabályokra van szükség (*Koncepció, 10. pont*), a Tervezetben mégsem tért ki egyetlen rendelkezés erejéig sem a HIV pozitívok, illetve AIDS betegek körére. Ez a mulasztás annál is sajnálatosabb, hogy a koncepció a fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM rendeletet azon alacsonyabb szintű jogszabályok között említi, amelyeknek bizonyos rendelkezéseit a jogbiztonság elvének maradéktalan érvényesülése érdekében a jövőben törvényi szinten szükséges szabályozni.

Az 5/1998. (III. 6.) IM rendelet 43. §-a értelmében „a szerzett immunhiányos tünetcsoport vírusával fertőzött fogvatartottakat – fokozott védelmükre, a közösség védelmére és sajátos egészségi állapotukra figyelemmel – fokozattól függetlenül az arra kijelölt bv. intézetben kell elhelyezni”. Ilyen szintű jogkorlátozás álláspontunk szerint eleve törvényi szintű szabályozást igényelne, ám még törvényi szinten sem állna meg, a HIV pozitívok, illetve AIDS betegek elkülönítése ugyanis teljességgel alaptalan.

Az Európa Tanács Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére létrejött Bizottsága (CPT) kifogásolta a HIV pozitívok elkülönítését az 1994-es, az 1999-es, és a 2003-as látogatása alkalmával is, és mindhárom jelentésében felszólította a magyar kormányt, hogy vegye figyelembe az Európa Tanács 93(6) sz. ajánlásában foglaltakat. A kormány legutóbbi válaszában kikerülte a CPT-nek az elkülönítésre vonatkozó kérdését és csupán arra válaszolt, hogy miért egy bv. intézménybe küldik az összes hazai HIV pozitív fogvatartottat, és hallgatott arról, hogy azon az egy intézményen belül miért tartják ezeket az embereket egy külön izolált körletben.

Az elkülönítést a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 1. sz. melléklete sem tartja szükségesnek („AIDS” címszó, 7. A) b) pont). Lévén, hogy a HIV köznapi érintkezés útján nem terjed, az elkülönítés orvosi, illetve járványügyi szempontból nem indokolt. A vírus bv. intézményen belüli esetleges terjedésének megakadályozására az ET, az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az ENSZ HIV/AIDS-re szakosodott szervének (UNAIDS) ajánlásai szerint is a korszerű, előítéletektől mentes és minden kérdésre kiterjedő felvilágosítás, és az ártalomcsökkentő szolgáltatások (pl. óvszer) biztosítása a megfelelő válasz.

A tököli K-körlet lakóinak jelenleg nincs lehetőségük arra, hogy a többi fogvatartottal érintkezzenek, a börtön közös helyiségeit – étkező, könyvtár, kápolna stb. – látogassák, vagy hogy a szervezett foglalkozásokon részt vegyenek, sőt tehát a vallásgyakorláshoz való joguk, az egészségügyi adataik védelméhez való joguk (hiszen mindenki számára egyértelmű, hogy miért különítették el őket) stb.. A HIV pozitívokkal szembeni diszkrimináció felszámolása érdekében a TASZ különösen fontosnak tartja, hogy a kérdéssel az új bv. törvény kiemelten foglalkozzon. Az eddigi tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy ha a HIV/AIDS-re vonatkozó rendelkezéseket összemossák az egyéb fertőző betegségek esetén alkalmazható szabályokkal, akkor a HIV pozitívoknak indokolatlanul súlyos, alkotmányellenes korlátozásokkal kell számolniuk.

Szükségesnek tartjuk továbbá, hogy a bv. személyzet is aktuális és hiteles információkat kapjon a HIV-ről, illetve az AIDS-ről, és hogy ezekkel összhangban lévő előírásokat kelljen követniük – jelenleg elvileg csak a járványok idején viselendő szkaferandó-szerű öltözetben közelíthetnek meg a HIV pozitív fogvatartottakat.

Az elítéltek HIV szűrése már nem kötelező a fogvatartottak esetében sem, ám az Eütv. szerint a bv. intézetek lakóinak kötelező felajánlani a HIV tesztet. Fontos, hogy ez a felajánlás megfelelő felvilágosító beszélgetés kíséretében történjen, és az is, hogy az érintettnek tudomása legyen arról, hogy a tesztet anonim módon is kérheti, illetve vissza is utasíthatja. Amennyiben úgy dönt, hogy aláveti magát a vizsgálatnak, az eredményről bizalmasan és szakszerűen kell tájékoztatni. A TASZ álláspontja szerint nem fogadható el az a gyakorlat, amely szerint a negatív eredményről nem értesítik a fogvatartottat.

A foglalkozástól eltiltás végrehajtása

204.§

A (3) bekezdésben a „bíróság az elítéltet milyen tiltotta el” mondatrészből valószínűleg kimaradt egy szó.

Kóros elmeállapotú, büntetőeljárás alá vont személyekre vonatkozó szabályok

212-223.§

302-304.§

A Társaság a Szabadságjogokért kialakította észrevételeit a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről szóló előterjesztésről, ezen belül a kóros elmeállapotú, büntetőeljárás alá vont személyekre vonatkozó büntető jogszabályok változtatásáról is. Ebben számos megoldandó problémára hívta fel a jogszabály-előkészítők figyelmét. Ezek közül az elkészült előterjesztés csupán néhányra ad megfelelő megoldást, azt is főként az általános elvek szintjén.

Rámutattunk, hogy a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtása során az Eütv.-ben biztosított, az ápoltakra vonatkozó jogok jelentősen csorbulnak, a betegek helyzete bizonytalan, rájuk a szabadságvesztés büntetés szabályai vonatkoznak, mind a jogszabályok, min a gyakorlat tükrében. A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés törvényi és rendeleti (újra)szabályozása szükséges, az alapelvektől egészen az IMEI házirendjének szintjéig. Ezt a célt a javaslat csupán az alapelvek deklarálásának szintjén éri el. A TASZ mindenképp támogatandónak tartja, hogy a szabályozás törvényi szintre került, nem tartjuk azonban megnyugtatónak, hogy a részletes szabályok a módosítás után is rendeleti, illetve házirendi szinten maradnak.

A fentiekben leírtakkal együtt változatlanul javasoljuk az alábbi megoldatlan problémák orvoslását:

Nem került módosításra a kényszergyógykezeléshez kapcsolódó bűnmegelőző intézkedés alkalmazása. Ez az intézmény lehetőséget biztosít a „hatóság” részére, hogy a terheltet adott esetben szükségtelenül és indokolatlanul legalábbis kényes helyzetbe hozza. Az illetékes ideggondozó értesítésének alapja, jogi feltételei a jogszabályokban nem kerültek lefektetésre, alkalmazása kizárólag a „hatóság” kedvétől függ. Ezen jogintézmény pontosan körülírt törvényi szabályozása is indokolt, a TASZ változatlanul fontosnak tartja ezen jogintézmény felülvizsgálatát és a hozzá kapcsolódó jogi garanciák kiépítését.

Az ideiglenes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés végrehajtásának helyszíne az IMEI, mely Intézet a Kozma utcai börtönön belül található. A börtönön belüli elhelyezkedés többek között meghatározza az intézmény belső rendjét és az ápoltak helyzetét is, ráadásul azt a nézetet erősíti, miszerint a kényszergyógykezelés célja a büntetés, és nem pedig a gyógyítás. A börtönkörülmények a gyógykezelés eredményességét semmiképp sem segítik elő, sőt, kifejezetten gátolják azt. A TASZ álláspontja szerint semmi nem indokolja az IMEI bv. intézetben belüli elhelyezését. A kényszergyógykezelés sokkal több sikerrel járhat egy olyan egészségügyi intézetben, amely lényegében gyógyító intézményként működik, természetesen a megfelelő biztonsági intézkedések betartása és betartatása mellett. A TASZ továbbra is javasolja a fenti indokok alapján az ideiglenes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés helyszínének megváltoztatását.

A fent felvetetthez kapcsolódik a jogok és kötelességek kérdése is. A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés alatt állók kapcsolattartási

joga jelentős mértékben korlátozott, velük szemben gyakran megalázó, és szükségtelen kényszert alkalmaznak, az IMEI-n belül rabruhához hasonló formaruhát kötelesek viselni. Ezen a téren sem mutat a tervezet értékelhető előrelépést. Támogatandónak tartjuk, hogy az ápoltak jogait törvény rögzíti, ezek a jogok, illetve szükösségük (hetenkénti látogató fogadás, telefonálási lehetőség, csomagfogadás, valamint a kapcsolattartás ellenőrzése) azonban a börtönviszonyokat, nem pedig a kórházi életet idézi. A TASZ álláspontja szerint a jogok meghatározásakor a törvényalkotónak nem a meglévő börtönviszonyokból, hanem a gyógykezelés céljából kell kiindulnia.

Az ideiglenes kényszergyógykezelés – a gyakorlatban tapasztaltak alapján – a legsúlyosabb és legzártabb szabadságkorlátozó intézkedés. Az ideiglenes kényszergyógykezelés alatt állókra az előzetes letartóztatás és a kényszergyógykezelés szabályai egyszerre vonatkoznak. Az előzetes letartóztatás önmagában is igen szigorú körülmények között végrehajtott szabadságkorlátozás, ez azonban még súlyosbodik a kényszergyógykezelés – ráadásul szabályozatlan – szigorításaival is. A gyakorlatban mindkét intézkedés szigorúbb részei kerülnek alkalmazásra. Az ideiglenes kényszergyógykezelés esetén tehát nemhogy az Eütv. rendelkezései, de még a szabadságvesztés büntetésnél alkalmazandó minimális jogok sem érvényesülnek. Ezen a helyzeten az új szabályozás sem változtatna.

Változatlanul fenntartjuk azon véleményünket, hogy a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés felülvizsgálati gyakorlata is sok kívánnivalót hagy maga után. A közvetlenség és szóbeliség csak az elvek szintjén létezik, automatizmusok érvényesülnek, az IMEI vezetőjének döntése, „ajánlása” meghatározó a felülvizsgálat kimenetele tekintetében is. A felülvizsgálati eljárás rutinszerű, a bírósági döntés csaknem mindig az elmeorvos szakérő véleményével megegyező. A kirendelés alapján eljáró védők sem jelentenek a gondozottak számára hatékony képviselőket. A felülvizsgálati eljárás felülvizsgálata és reformja, a vonatkozó jogszabályok módosítása is a törvényalkotó halaszthatatlan feladata.

Az IMEI-n belül alkalmazott gyógyító módszereket is több kritika éri. Az intézményen belül gyakran alkalmaznak olyan gyógymódokat és gyógyszereket, amelyek hatásuknál fogva nem a gyógyítást, csupán az intézet rendjének fenntartását segítik elő. A túlgyógyszerezés, a kémiai kényszer és a visszaélések elkerülése érdekében az ideiglenes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés alatt állók kezelése állandó, külső, független szakmai ellenőrzést igényelne. A javaslatban erre vonatkozó megoldás nem szerepel.

A tervezet 222.§ (2) bekezdése tartalmazza, hogy a kényszergyógykezelés alatt álló kisgyermekes anya és gyermeke együttes elhelyezése nem engedélyezhető. Álláspontunk szerint a gyermekével való kapcsolattartásban az anya csak akkor korlátozható, ha ennek kifejezett orvosi indoka van. A korlátozó döntést minden esetben vizsgálatnak kell megelőznie, és a döntés ellen jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani.

Ismételten jelezni kívánjuk, hogy a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés intézménye, és a betegek helyzete igényli egy átfogó, a jelenlegi helyzetet feltáró vizsgálat lefolytatását, valamint az IMEI ellenőrzésére a civil kontroll bevezetését.

Előzetes letartóztatottak

Az előzetesen letartóztatottak jogai között nem szerepel – az elítéltek jogainál viszont igen (65.§ (2) –, hogy jogosult lenne saját ruhája viselésére. Ezt a jogát csupán a szigorúbb szabályok alkalmazására vonatkozó szabályokból lehet kikövetkeztetni, amelyek a 280.§ (3) bekezdés f) pontja alatt korlátozzák ezt a jogot. Szükségesnek tartjuk ezért a saját ruha viselését az előzetesen letartóztatott jogai között felsorolni.

A 285.§ (2) bekezdésében a „büntetőeljárás eredményessége érdekében korlátozható” megfogalmazás elfogadhatatlan, mivel értelmezhető úgy, hogy a korlátozás a gyanúsított megtörésére is irányulhat. Feltehetően az eljárás megnehezítésére törekvés, a tanúk vagy más gyanúsítottak befolyásolása az a nem kívánt magatartás, amelyet a felsorolt korlátozásokkal ki lehet küszöbölni, nem látjuk hátrányát annak, hogy a szöveg ezt konkrétan tartalmazza, további, tágran értelmezhető korlátozási indokokat azonban nem tartunk elfogadhatónak.

Készítette:

Baltay Levente
Csernus Eszter
Földes Ádám
Pelle Andrea